

Nádas Péter

ŐK NYOLCAN VOLTAK

Nem
fogom kerülgetni a forró kását.
Nem fogok köntörfalazni, kertelni, mellébeszélni,
nem csűröm és csavarom, nem hímezem és hámozom,
süket szöveget sem lökök, tudományos rizsát sem nyomok,
hogy a művészet így meg úgy,
s milyen szép is az.
Nem fogok sóderolni, hadoválni, halandzsászni,
blablázni,
nem hantálok, a lényegre térek,
szemébe mondom mindenkinek.
A drámai hatás kedvéért
azonban
előbb még egy kis kitérőt.
Nézzük meg, hogy e cselekvést jelölő
szavak
egyike vagy másika honnan származik.
A halandzsászni először egy kávéházban csúszott ki
egy
irodalomtörténetileg nem jegyzett személy
száján,
ott ült Karinthy,
felkapta és vitte.
A blabla francia eredetű,
masquer le vide de la pensée,
azaz leplezni a gondolkodás ürességét -
a spanyol hablarból ered,
az ember pontosan ilyen értelemben hablatyol
magyarul,
ám vizsgálat tárgya még, hogy a szó
vajon nem a német
blubbern igével áll-e kapcsolatban,
ami nem csak bugyborékolást és bugyogást,
buborék fúvását is jelenti.
Amint a cseppnél kisebbet valaki szépen nagyra fújja.
Maga a rizsa világos,
riso,

észak-olasz jövevényszó pesti átiratban,
 kívárok, inkább a körettel foglalkozom,
 holott mindenki látja, hogy a fogam egyedül a húsrá fáj.
 Ha megnyomják a sóderhegyet, akkor ömlik, zúdul a tömege,
 lármájától hangos a nappal és az éjszaka.

A kertelést a nyelvészek a kerül ige szócsaládjának
 tövével hozzák kapcsolatba. Ahol én lakom, ott nem kerítik be a kertet, hanem
 kertelik. Érdekes a hantál sorsa.

A tizennyolcadik században még használatos magyar igéből,
 hantíroz,
 képzőcserével keletkezett.

Valójában egy kiöregedett német igéből jön,
 hantieren,
 egykor foglalataskodást jelentett,
 ma már valamivel való hadonászást –
 a szó szellemi értelmében is.

Maga az ige azonban őseredetileg ófrancia,
 s akkor az ember ugyan nem tudja már, hogy
 hol is van és mit beszél, és hogy tévedt ide,
 de megpillantja maga előtt a tengert,
 a gondolatátvitel lusta hullámcsapásait,

hallja
 a part édesen aritmikus kotyogásait:
 hanter –
 az őseredeti

ófrancia jelentést skandináv eredetre
 vezetik vissza,
 heimata,

se vége se hossza az átvitelnek és az átvételeknek,
 a sok hatásnak és visszahatásnak.

Állunk a hullámverésben.

Gyakran látogatott személyt, kísértet járta kastélyt jelent
 az

hanter,
 második jelentésében viszont
 vision, idée, souvenir qui hante qqn, qui occupe
 entiérement sa pensée.

Számunkra ma reggel ez a fontosabb, a második jelentése,
 a megszállott személy, az autonóm személyiség,
 akinek a gondolkodását

teljességgel ellepték az ideái, a víziói és az emlékei.

Habár még ennél is érdekesebb a köntörfalaz jelentéstörténete.

Félrehallás, azaz népi etimológia eredménye.

Gyakran megesik.
Hallok valamit, amit nem értek,
s akkor mintha valami olyasmit hallanék, amit mégis értenék.
Tudaton kívül nincs tudat.
Eredetileg olyan ikerszó volt, amelynek mindkét tagja
ugyanazt jelentette,
úgymond szószaporító szóösszetétel,
előtagja
köntől,
a kocsi hátsó kereke lecsúszik az útról,
utótagja
farol,
köntőlfarol,
azaz kétszeresen megy hátrafelé,
megduplázza, repetál belőle,
aki köntőrfalaz.
Nem beszélve arról, hogy valakinek falazni,
rossznak ítélt szándékában segítségére lenni.
S ha már elértünk idáig,
ami a késleltetés emberi igényét alaposan kielégíthette,
akkor a levegőben érzékelhető,
hogy az idő elérkezett,
elő kell húznom a mondatot,
amivel idejöttem.
Ünnepi mondat.
Öröm, ámulat és tisztelet tölti el.
Tisztán.
Nincs benne ha,
nincs benne de, nincs amennyiben.
A látástól az örömig egyenes út vezet.
A pécsi kiállítás, a kiállítás budapesti repríze,
illetve variánsa, a kiállítás katalógusa
a magyar művészeti gondolkodás csúcsteljesítménye.
Hangsúlyozni szeretném, hogy ez nem egyéni vélemény,
nem az én egyéni véleményem, nem is vélemény,
tudás.
Eddig nem tudtuk, valamennyien úgy tettünk, mintha tudnánk,
száz évnek kellett eltelnie kedves szakemberek,
talán sejtettük, de most tudtuk meg, kik a nyolcak.
Amit ők nyolcan se tudtak.
Külön, külön.
Közös teljesítmény eredménye, hogy megtudhattuk,
s akkor szépen fel kell sorolni, hogy ki mindenkié.

Kezdjük előlről.
 A magányos teljesítmény reprezentatív jellegű,
 kivételes adottságok
 alapján emel ki a tömkelegből.
 A közös teljesítmény fordítva jár el,
 a tömkeleg vagy a halmaz adottságait konszenzusként értelmezi.
 Nem azt mondja, hogy az ember
 hordaállat,
 közel sem,
 ezt a háború mondja, a pogrom, a népirtás és a tömeghisztéria
 - a körülmények és az összefüggések alapos ismeretében
 arra ad kézzel fogható magyarázatot,
 hogy az ember miért nincs el egyedüli lényként,
 ha meg egy kivételes pillanatra
 végre egyedül is elvan,
 akkor
 miért nincs pillanat, amikor rangja rejtve ne ülne benne
 egyszerre minden másika.
 Mintegy önmagával demonstrálja tárgyát
 ez a kiállítás és a katalógusa.
 Azt tudtuk meg, amit ők is megtudtak
 a közösen elvégzett munkájukból
 az egyéni autonómia roppant erejéről.
 Ráadásul ebből a kiállításból és a katalógusából,
 az is belátható, hogy
 a kiállításnak és a katalógusának
 jóval több szerzője van, mint amennyit a katalógus
 név szerint képes felsorolni.
 Szabadság a primus inter parese.
 Megnyitotta a raktárakat, a magángyűjteményeket, galériákat
 nyitott, leltárba vette, mi minden lóg a lakások falán,
 mi minden lappang, mi minden veszett el, mi mindent
 őriznek szigorú rejtekhelyen,
 milyen körülmények között, milyen állapotban.
 Isten bocsáss,
 a szabadság piacot teremtett,
 ezen viszont szabad személyek munkájának kölcsönösségét,
 a kölcsönhatások reflektált rendszerét kell értenünk.
 Elsüllyedt életműveket emelt a köztudatba,
 miközben végbevitte,
 visszaadta a gyűjtés becsületét,
 miközben végbevitte,
 ami azt jelenti, hogy

Kernstok Károly: Fiúakt a vízparton, 1909 körül.
Papír, tus; 450 x 318 mm, Győr, Városi Múzeum, ltsz.: K. 2005.327.1
© Győr, Városi Múzeum.

értelmet, felelősségérzetet és sok esetben formát adott
 annak, amit végbevitt.
 Új léptéket a restaurátoroknak,
 a keretezőknek,
 sosem látott lehetőséget a hamisítóknak,
 ami viszont a szakértők szemét tette élesebbé,
 a szakma közös felelősségtudatának szintjét emelte,
 s mindezzel
 több évtizedes magányos munkájuk
 értelmét a közönség számára is felfoghatóvá.
 Örületüket, szenvedélyüket,
 vízióktól, emlékektől és ideáktól telt gondolkodásukat
 emelte ki a magánügy keretéből.
 Ők nyolcan voltak.
 Mi most sokszorosán többen, akik velük foglalkozunk.
 Kettőt ismertem közülük.
 Czóbelt és Pórt.
 „Ma jön a Pór Berci vacsorára.”
 A becéző forma és a névelő, elnézéssel teli
 szeretetről
 árulkodott, nem beszélve az önélvezetről,
 amit az elnéző szeretet a hosszú tűrésért kap cserébe.
 Minden bizonytalannal nem csak azért becézték,
 nem csak azért beszéltek róla névelővel, mert a nyolcak
 ősapja volt,
 teli panasszal, nyivákolt,
 „de Bercikém”,
 ettől elhallgatott,
 már Adynak is nyivákolt,
 ami meghökkentő ellentétben állt szikár és szigorú küllemével.
 Czóbelnek keresztnéve sem volt.
 Még kitartó derűje sem érinthető.
 Aki Modok Máriával beszélt,
 annak olykor ő válaszolt, bár kamaszként sem láttam úgy,
 mintha össze lettek volna nőve
 ketten.
 Közvetlen környezetemben többen közeli kapcsolatban álltak Bölönivel,
 Lesznaival, Tihanyival, Berénnyel.
 Szobáik falán volt kép Kernstoktól és Márffytól,
 így aztán
 munkáikat a mai napig közelebbről nézem, mint ahová
 elvileg elláthatok.
 Ha még hozzávesszük Nagybányát, hozzácsapjuk Szentendrét, akkor megvan a kör,

amely
- s akkor itt most leragadtam, mert könnyű lenne azt mondani,
amely látásomat, szemléletemet,
de nem,
valójában a munkabírásomat,
ami aztán a látással és a szemlélettel,
az észrevétel, a szemlélődés és a felfogás módusával is összefügg.
De soha nem fordítva.
Miként viszonyul az ember egy tárgyhoz vagy egy modellhez,
mikor nyúl mihez. Miként és hová helyezi el egy
csendélet tárgyait. Palackot, virágot, bögrét és almát,
melyik körtét honnan veszi.
Miként hullik a drapéria, mit tesz
a véletlen vele és mit a gravitáció.
Miként tájékozódik műveletsorok között.
Hová állítja vagy fekteti az aktot, mit mond neki,
akar-e tőle valamit
vagy csak a húsát látni a csontjain,
a humán konstrukciót.
Mi a konkrét, mi tárgyas, mi személyes
a vad idegenben.
Mihez képest mi az elrajzolás.
Mít lát ki a tájban, netán a táj látja át az őt.
Igen fogas kérdés.
Ha ugyanis van természet
és nincsen metafizikai aspektusa,
akkor hol az ördögben legyenek a kép szélei.
S így tovább.
Minden áldott reggel meg kell tudni mondani.
Berény szellemi indítékekről beszél,
Czóbel arról, hogy nem azt festi, amit lát, hanem azt,
ahogy látja,
Márffy pedig arról, hogy amikor Kernstokkal dolgozott
még fogva tartotta a natura, de már a kép törvényei sem voltak
előtte ismeretlenek.
S akkor az embernek háromszor esik le az álla.
Berény egy antimetafizikus korszak hajnalán
fordul el a tárgytól,
Czóbel foltlátását
az antimetafizikus korszak alkonyán a látásfizika
mérésekkel igazolja,
Márffy pedig átlátja,
értsd bejárja

a természetes és mesterséges környezet határait.
Átlengi, úgymond.
Mi az önkény és mi az egyéni autonómia.
De nem erről akarok beszélni, mindez túl személyes,
ijesztő, égető, felzaklató.
A rejteketakról kéne szólni,
a mikroszerkezetről, a kapilláriákról,
amelyeken keresztül egy társadalom még azokat a
teljesítményeit is beemeli a tudatába,
amelyeket tárgy szerint nem ismer.
Ha száz év kell hozzá, akkor száz év.
A dolgok megnőnek.

Berény Róbert: Fiúakt súlyzóval, 1907.
Papír, ecset, tus; 308 x 207 mm; MNG, ltsz.: F.58.17.
© Magyar Nemzeti Galéria, Budapest.